

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο αυτό πραγματεύεται τις εξελίξεις που συντελέστηκαν στην παραγωγή και διάθεση των τουριστικών ταξιδιωτικών μετακινήσεων από το 19ο αιώνα μέχρι σήμερα. Η προσέγγιση αφορά τόσο το ατομικά οργανωμένο ταξίδι αναψυχής καθώς και το μετέπειτα, με τη μεσολάβηση του πρακτορείου ταξιδίων, επί παραγγελία παραγόμενο τουριστικό ταξίδι όσο και την προσέγγιση της βιομηχανικής πλέον παραγωγής των ταξιδιού για τουρισμό ως ενιαίου τελικού προϊόντος, του Ready Made Package Tour.

Στο **Πρώτο Κεφάλαιο** περιγράφεται η μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου εξέλιξη του διεθνούς τουρισμού, έτοι ώστε να γίνει φανερή η μεταπολεμική μεγάλη και επιταχυνόμενη ζήτηση για διεθνή τουριστικά ταξίδια. Ταυτόχρονα παρουσιάζονται οι βασικές αρχές του διεθνούς ισχύοντος συστήματος ταξινόμησης των τουριστικών ταξιδιών. Στα πλαίσια αυτής της παρουσίασης προσεγγίζεται ιδιαίτερα η θεμελιώδης για τον τουρισμό στατιστική κατηγορία του “τουριστικού” ή “εκδρομικού” ταξιδιού επίσκεψης.

Στο **Δεύτερο Κεφάλαιο** αναλύεται διεξοδικά η κατηγορία “ταξίδι επίσκεψης”, ώστε να γίνει φανερός ο ρόλος του ως κοινωνικής δραστηριότητας στην ανάπτυξη του τουρισμού. Στη συνέχεια εξετάζονται οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση για την πραγματοποίηση ενός τουριστικού ή εκδρομικού ταξιδιού επίσκεψης, δηλαδή η ύπαρξη ατομικά ελεύθερα διαθέσιμου εισοδήματος και η διάθεση ελεύθερου χρόνου. Οι δύο αυτοί παράγοντες εξετάζονται επίσης στην ιστορική τους εξέλιξη, ώστε να δοθεί μια όσο το δυνατόν καλύτερη εικόνα για το ρόλο αυτών των παραγόντων στην προ και μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο πραγματοποίηση του τουριστικού ταξιδιού.

Επίσης, στο ίδιο κεφάλαιο εξετάζονται σε μια πρώτη προσέγγιση οι κύριες φάσεις πραγματοποίησης του ταξιδιού επίσκεψης και τα επιμέρους στοιχεία που τις χαρακτηρίζουν σε σχέση με τους αναφερόμενους παράγοντες του χρόνου και του εισοδήματος. Ο συσχετισμός αυτός γίνεται για να καταδειχτεί η σημασία των παραγόντων αυτών στους όρους πραγματοποίησης (παραγωγής και διάθεσης) του τουριστικού ή εκδρομικού ταξιδιού επίσκεψης.

Το **Τρίτο Κεφάλαιο** ασχολείται αναλυτικά με τη δομή των συστατικών στοιχείων του ταξιδιού επίσκεψης. Αντό γίνεται με τη χρήση μιας διανυσματικής μορφής που επιτρέπει τη διάγνωση των επιμέρους στοιχείων που εντάσσονται ως εισροές για την παραγωγή και διάθεση του προϊόντος “τουριστικό ταξίδι” και που παραμένουν σχεδόν ίδιες από τον προηγούμενο αιώ-

να μέχρι σήμερα. Περιλαμβάνει επίσης μια ιστορική παρουσίαση της εξέλιξης των τουριστικών ταξιδιωτικών μετακινήσεων από τα μέσα του 19ου αιώνα, με ιδιαίτερη επισήμανση των μεταβολών εκείνων που συντέλεσαν στη σημερινή βιομηχανοποίηση τους, όπως ήταν η εισαγωγή των διαφημιστικών εντύπων, η δημιουργία του *Inclusive Individual Tour*, που συνιστούσε και τον πρόδρομο του *Package Tour*, η εισαγωγή της πίστωσης και του *voucher*, καθώς και των *circular note* και των *travellers cheques*, που απέλευθερώσαν τους ταξιδιώτες-τουρίστες από τον κίνδυνο και τον κόπο μεταφοράς και εξεύρεσης χορήματος.

Το **Τέταρτο Κεφάλαιο** είναι αφιερωμένο στην ανάλυση της μετάβασης από την επί παραγγελία στη βιομηχανική παραγωγή των τουριστικών ταξιδιωτικών μετακινήσεων. Δηλαδή αναλύονται τα αίτια που οδήγησαν την παραγωγή του *Tailored Made Package Tour* από το πρακτορείο ταξιδίων στην παραγωγή του *Ready Made Package Tour* από τον *Tour Operator*.

Αναλύονται ιδιαίτερα οι αιτίες που καθόρισαν την αδυναμία του πρακτορείου ταξιδίων να παράγει τουριστικά ταξίδια για την ικανοποίηση μιας διαρκούς και με γρήγορους ωθητικούς μεγεθυνόμενης ζήτησης της μεταπολεμικής περιόδου. Μιας ζήτησης που διέθετε μεν χρόνο και χρήμα, αλλά σε πολύ μικρότερη κλίμακα από την πελατεία που μέχρι τότε το πρακτορείο ταξιδίων ως επιχείρηση είχε συνηθίσει να εξυπηρετεί, δηλαδή τους εισοδηματίες, μεγαλοαστούς και επιχειρηματίες της προ του πολέμου περιόδου.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται και ερμηνεύονται τα χαρακτηριστικά του νέου προϊόντος-ταξιδιού, του *Ready Made Package Tour*, και του παραγωγού αυτού, του *Tour Operator*. Η ανάλυση του κεφαλαίου αυτού ολοκληρώνεται με τη δομή της σύγχρονης παραγωγής και διάθεσης (αγοράς) των ταξιδίων για τουρισμό, όπου, ανεξαρτήτως του ειδικού βάρους που έχουν, παρουσιάζονται οι τρεις περιπτώσεις, δηλαδή των ατομικά οργανωμένου (από τον ίδιο τον τουρίστα), του επί παραγγελία (από το πρακτορείο) και του βιομηχανικά παραγόμενου (από τον *Tour Operator*) τουριστικού ταξιδιού.

Για λόγους πλήρους αποσαφήνισης της δομής της σύγχρονης τουριστικής αγοράς, η παρουσίαση των αναφερόμενων τριών μορφών παραγωγής συνδέεται και με τη διάρθρωση των συστατικών στοιχείων του ταξιδιού επίσκεψης.

Το **Πέμπτο Κεφάλαιο** επικεντρώνεται στην ενδελεχή προσέγγιση του σχεδιασμού, παραγωγής και διάθεσης του *Ready Made Package Tour*, δηλαδή της παραγωγής του τουριστικού ταξιδιού ως τελικού βιομηχανικού προϊόντος.

Συγκεκριμένα, στην υποενότητα (5.1) επαναπροσεγγίζονται αναλυτικά οι ορισμοί και οι οριοθετήσεις στη διαδικασία παραγωγής του *Ready Made Package Tour*, έτσι ώστε να διευκολυνθεί η παρουσίαση.

Στην υποενότητα (5.2) περιγράφονται συνοπτικά τα στάδια σχεδιασμού, παραγωγής και διάθεσης του *Package*, για να αποτελέσουν την αναγκαία

μεθοδολογική βάση της περαιτέρω ανάλυσης.

Στην υποενότητα (5.3) προσεγγίζεται η αρχική επιλογή και ο αρχικός σχεδιασμός για την παραγωγή του Package, που συνιστά και το πρώτο βήμα στην ανάλυση του κόστους για τον αναλυτικότερο σχεδιασμό του προϊόντος.

Στην υποενότητα (5.4) αναπτύσσεται ο αναλυτικός σχεδιασμός του προϊόντος-ταξιδιού, όπου εξετάζονται τα ακόλουθα:

- Οι μεταβλητές για το οικονομικό και θεσμικό περιβάλλον.
- Οι μεταβλητές για τον αγοραστή ή καταναλωτή-τουριστα.
- Οι μεταβλητές ανταγωνισμού.
- Οι μεταβλητές που απορρέουν από το ίδιο το σύστημα παραγωγής του Tour Operator.
- Οι αναγκαίες πληροφορίες για την οικονομική κατάσταση της χώρας υποδοχής.
- Οι πληροφορίες για την οικονομική συγκυρία.
- Οι πληροφορίες για τις μεταφορές.
- Κάθε άλλη πληροφορία που μπορεί να επηρεάσει το σχεδιασμό του προϊόντος ταξιδιού.

Συγκεκριμένα, αρχικά διενεργείται ο τρόπος αναλυτικής προσέγγισης των χαρακτηριστικών της τουριστικής προσφοράς στο νέο προορισμό, ενώ στη συνέχεια παρουσιάζεται ο τρόπος προσέγγισης των χαρακτηριστικών της τουριστικής ζήτησης για το νέο προορισμό. Ακολουθούν τα συνδυαζόμενα στοιχεία και οι πληροφορίες που είναι αναγκαίες για το σχεδιασμό του Package Tour, με ιδιαίτερη επικέντρωση στην υπάρχουσα κατάσταση ανταγωνισμού για το νέο προορισμό και τα αντίστοιχα Package. Η προσέγγιση αυτή είναι αμφίπλευρη, δηλαδή τόσο στις χώρες αποστολής όσο και στη χώρα υποδοχής του νέου προορισμού. Η παρουσίαση της θεματικής αυτής της υποενότητας ολοκληρώνεται με την αναφορά των πηγών προέλευσης των στοιχείων και πληροφοριών για το σχεδιασμό του Package.

Στην υποενότητα (5.5) αναπτύσσονται οι πρακτικές διασφάλισης και προ-αγοράς των προϊόντων και υπηρεσιών (των συστατικών στοιχείων) που είναι αναγκαία για την παραγωγή των νέων Package Tours.

Η υποενότητα (5.6) ασχολείται με το ομηρικό ζήτημα της κοστολόγησης και της διατίμησης του υπό παραγωγή προϊόντος (Package), ενώ στην υποενότητα (5.7) αναλύεται η παραγωγή της brochure του Tour Operator, που συνιστά το βασικό εργαλείο διάθεσης των προϊόντων-ταξιδιών.

Τέλος, στην υποενότητα (5.8) παρουσιάζονται αναλυτικά τα ισχύοντα συστήματα διάθεσης του Package, τόσο από τον ίδιο τον Tour Operator όσο και στους διαφόρους συνδυασμούς και συνεργασίες που έχει επιβάλει η μέχρι σήμερα διεθνής πρακτική.

Το Έκτο Κεφάλαιο εξετάζει το σοβαρό ζήτημα της εισαγωγής της πληροφορικής και των συναφών τεχνολογιών στο κύκλωμα παραγωγής και διάθεσης του τουριστικού ταξιδιού. Το κεφάλαιο αυτό χωρίζεται, για λόγους

κατανόησης της αναγκαιότητας εισαγωγής των νέων τεχνολογιών και της λειτουργίας τους στην παραγωγή και διάθεση των τουριστικών ταξιδιωτικών μετακινήσεων, σε τέσσερα επιμέρους μέρη.

Στο πρώτο μέρος (6.1) εξετάζεται η αναγκαιότητα της πληροφορικής και οι τρόποι με τους οποίους εισήχθη στους επιμέρους τομείς λειτουργίας και κλάδους του τουριστικού κυκλώματος και αποδεικνύεται ότι η τελική εισαγωγή στο σύνολο της τουριστικής παραγωγής προέκυψε ως συμπαρασυρόμενη αναγκαιότητα από τον έναν τομέα στον άλλο (π.χ. κρατήσεις, ταξιδιωτική πληροφόρηση, υπηρεσίες αγοράς, έκδοση και τιμολόγηση εισιτηρίων, λογιστική και στατιστική παρακολούθηση, υποδείγματα προβλέψεων και έρευνες αγοράς).

Στο δεύτερο μέρος (6.2) αναλύεται η διαδικασία μετάβασης από την επιμέρους στη διευρυμένη εισαγωγή και χρήση της πληροφορικής στους υποκλάδους παραγωγής του προϊόντος-ταξιδιού, με την κατασκευή ολοκληρωμένων πλέον λύσεων ή πακέτων πληροφορικής στους κλάδους μεταφορών, ξενοδοχίας, πρακτόρευσης και τουριστικής πληροφόρησης. Ειδική μνεία στο μέρος αυτό γίνεται και για τα εξειδικευμένα συστήματα πληροφορικής στο χώρο του τουρισμού, που εφαρμόζονται σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Το τρίτο μέρος (6.3) ασχολείται με τη λεπτομερή παρουσίαση των Computerized Reservations Systems - CRS, που εφάρμοσαν κυρίως οι μεγάλες αεροπορικές εταιρείες για την επίλυση των δύσκολων προβλημάτων συντονισμού των κρατήσεων και αυτών που προέκυπταν από την απελευθέρωση των αερομεταφορών και τη διαφοροποίηση των ναύλων.

Το τέταρτο μέρος (6.4) αναλύει τη μετάβαση από τα CRS στα Global Distribution Systems - GDS και τις μεταβολές που προκαλούνται στη διανομή των τουριστικών ταξιδιωτικών μετακινήσεων: Η ανάλυση καταδεικνύει την για τεχνολογικούς και οικονομικούς λόγους αναγκαιότητα αυτής της μετάβασης και σκιαγραφεί τις τάσεις συγκέντρωσης σε ολοένα λιγότερα και μεγαλύτερα συστήματα τέτοιας μορφής.

Τέλος, στο Έβδομο Κεφάλαιο ανακεφαλαιώνεται το σύνολο των πληροφοριών της εργασίας, στην κατεύθυνση της σκιαγράφησης των προοπτικών της διαφοροποιούμενης νέας δομής που παίρνει η παραγωγή και η αγορά των τουριστικών ταξιδιών υπό την επήρεια της ολικής πλέον χοήσης των νέων τεχνολογιών.

Καταδεικνύεται δηλαδή ότι η διαμόρφωση και η συγκέντρωση των GDS, ενώ φαινομενικά δείχνει να επιτρέπει την ατομικά ελεύθερη επιλογή των συστατικών στοιχείων του τουριστικού ταξιδιού, στην ουσία ενισχύει μεγαλύτερη συγκέντρωση και έλεγχο των διεθνών τουριστικών ταξιδιωτικών μετακινήσεων, με άμεσο αντίκτυπο στην τάση μείωσης των τιμών των ταξιδιών και των συστατικών τους στοιχείων-προϊόντων.

Πρώτο Κεφάλαιο

Η μεγέθυνση των διεθνών τουριστικών ταξιδιών και η ταξινόμησή τους

Μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των διεθνών εμπορικών σχέσεων, και συνακόλουθα στην αύξηση του συναλλαγματος σε δολάρια, καθορίστηκε να παίξει, σύμφωνα με το Σχέδιο Μάρσαλ, εκτός των άλλων και ο τουρισμός. Σε πρώτη φάση στόχος ήταν ο προερχόμενος από τις ΗΠΑ προς τις ευρωπαϊκές χώρες τουρισμός και σε δεύτερη φάση η ανάπτυξη των ενδοευρωπαϊκών τουριστικών ρευμάτων (Dauer 1949). Η αντιμετώπιση του διεθνούς τουρισμού στα πλαίσια του προγράμματος ανασυγκρότησης των κατεστραμμένων από τον πόλεμο ευρωπαϊκών οικονομιών αποσκοπούσε συγχρόνως στο να θέσει τις πρώτες βάσεις της όλης οργάνωσης του τουριστικού φαινομένου σε διεθνή και μαζική κλίμακα.

Από τη χρονική στιγμή εφαρμογής του Σχεδίου Μάρσαλ, το 1945, μέχρι σήμερα, τα στατιστικά δεδομένα των πιο κάτω πινάκων δείχνουν ότι η παγκόσμια τουριστική κίνηση πολλαπλασιάστηκε και η συνολική διεθνής τουριστική δαπάνη μεγεθύνθηκε σε τέτοια επίπεδα, που να αντιπροσωπεύει πλέον ένα σημαντικότατο μέρος των διεθνών οικονομικών συναλλαγών.

Αυτό που αποτελεί ένα από τα βασικά σημεία προσοχής στην εξέλιξη του διεθνούς τουρισμού είναι ότι το “ταξίδι αναψυχής” των οικονομικά προνομιούχων κοινωνικών ομάδων του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα μεταβάλλεται σε “ταξίδι διακοπών” για ευρύτερα κοινωνικά στρώματα, που συμμετέχουν με όλο και μεγαλύτερους ρυθμούς στη βιομηχανική ανασυγκρότηση και ανάπτυξη των ήδη και προ του πολέμου αναπτυγμένων χωρών. Με τον τρόπο αυτό οι διεθνείς τουριστικές μετακινήσεις ανάγονται σε σημαντικό παράγοντα κοινωνικής και οικονομικής συναλλαγής μεταξύ των κρατών.

Η εξέλιξη των διεθνών τουριστικών αφίξεων από το 1950 έως το 1996 εκφράζει καθαρά την τεράστια ανάπτυξη των διεθνών τουριστικών μετακινήσεων, που δεκαπλασιάζονται το 1979 και εικοσιπενταπλασιάζονται το 1997 σε σύγκριση με το 1950*.

* Για το θέμα των διεθνών τουριστικών μετακινήσεων και των συναλλαγματικών εισπράξεων, βλέπε α) τις στατιστικές εκδόσεις του World Tourism Organisation (W.T.O.), και ειδικότερα το Year Book of Tourism Statistics από το 1948, β) τις στατιστικές εκδόσεις του O.O.S.A., και ιδιαίτερα το Tourism Policy and International Tourism in O.E.C.D. Member Countries από το 1960 και γ) τις στατιστικές εκδόσεις του EUROSTAT, και ιδιαίτερα το Tourism - Annual Statistics, Theme 7, Series C.

Πίνακας 1.1. Η εξέλιξη των αφίξεων του διεθνούς τουρισμού (σε χιλ.)

Έτος	Αφίξεις	Έτος	Αφίξεις
1950	25.282	1978	257.366
1960	69.296	1979	273.999
1961	75.281	1980	284.841
1962	81.329	1981	288.848
1963	89.999	1982	289.366
1964	104.506	1983	293.477
1965	112.729	1984	320.824
1966	119.797	1985	330.471
1967	129.529	1986	340.891
1968	130.829	1987	367.402
1969	143.140	1988	392.813
1970	159.690	1989	427.660
1971	172.239	1990	454.875
1972	181.851	1991	448.545
1973	190.622	1992	503.000
1974	197.117	1993	520.000
1975	214.357	1994	551.000
1976	220.719	1995	565.000
1977	239.122	1996	596.000
		1997	613.000

Πηγή: W.T.O. - O.E.C.D.

Οι συναλλαγματικές εισπράξεις από τον τουρισμό δεκαπλασιάζονται ήδη από το 1969, και το 1997 έχουν πλέον αυξηθεί κατά εξήγητα πέντε φορές σε σχέση με το μέγεθος του 1950 (Πίνακας 1.2).

Η παρατήρηση αυτών των μεταβολών οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η εξέλιξη της ζήτησης για ταξίδια γενικά, και ιδιαίτερα για τουρισμό, δείχνει μια συνεχή ανοδική πορεία καθ' όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου μέχρι σήμερα. Οι επιμέρους αυξομειώσεις δεν επηρεάζουν τη συνεχή ανοδική εξέλιξη της τουριστικής ζήτησης και δείχνουν μετά το 1960 ένα σχεδόν διπλασιασμό των αφίξεων ανά δεκαετία (69 εκατ. το 1960, 143 εκατ. το 1969, 284 εκατ. το 1980, 454 εκατ. το 1990 και 613 εκατ. έως το 1997).

Η διαχρονική θετική μεταβολή του διεθνούς τουρισμού στις αφίξεις εκφράζεται με υπερπολλαπλάσιες μεταβολές στην εξέλιξη των ετήσιων συναλλαγματικών εισπράξεων, που έχουν τις αιτίες τους αφενός στην αύξηση της αγοραστικής δύναμης και της καταναλωτικής συμπεριφοράς των ταξιδιωτών-τουρι-

στών και αφετέρου στις νομισματικές μεταβολές, τον πληθωρισμό και τις συναλλαγματικές ισοτιμίες στις επιμέρους χώρες αποστολής και υποδοχής τουρισμού.

**ΤΙΤΑΚΑΣ 1.2. Η εξέλιξη των συναλλαγματικών εισπράξεων του διεθνούς τουρισμού
(εκατ. δολ.)**

Έτος	Συναλλαγμ. εισπράξεις	Έτος	Συναλλαγμ. εισπράξεις
1950	2.100	1978	68.837
1960	6.867	1979	83.322
1961	7.284	1980	102.363
1962	8.029	1981	104.296
1963	8.887	1982	98.616
1964	10.073	1983	98.395
1965	11.604	1984	109.832
1966	13.340	1985	110.158
1967	14.458	1986	140.023
1968	14.990	1987	171.352
1969	16.800	1988	197.712
1970	17.900	1989	211.436
1971	20.850	1990	269.000
1972	24.621	1991	227.000
1973	31.054	1992	315.000
1974	33.822	1993	322.000
1975	40.702	1994	354.000
1976	44.436	1995	404.000
1977	55.631	1996	436.000
		1997	448.000

Πηγή: W.T.O. - O.E.C.D.

Τα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (Π.Ο.Τ.) για την περιφερειακή κατανομή των τουριστικών αφίξεων και των συναλλαγματικών εισπράξεων παρουσιάζουν την ακόλουθη εικόνα:

Πίνακας 1.3. Η εξέλιξη της περιφερειακής κατανομής των διεθνών τουριστικών αφίξεων τα έτη 1951-1991 (%)

	1950	1960	1970	1980	1991
ΑΦΡΙΚΗ	2,7	1,08	1,51	2,54	2,90
ΑΜΕΡΙΚΗ	29,61	24,11	22,95	21,32	21,50
ΑΝΑΤ. ΑΣΙΑ / ΕΙΡΗΝΙΚΟΣ	0,75	0,98	3,04	6,82	11,48
ΕΥΡΩΠΗ	66,60	72,66	70,76	65,55	61,84
ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	0,78	0,916	1,17	2,98	1,56
ΝΟΤΙΑ ΑΣΙΑ	0,19	0,26	0,57	0,79	0,71
ΣΥΝΟΛΟ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Πηγή: W.T.O. - O.E.C.D.

Πίνακας 1.4. Η εξέλιξη της περιφερειακής κατανομής των τουριστικών συναλλαγματικών εισπράξεων τα έτη 1950-1991 (%)

	1950	1960	1970	1980	1991
ΑΦΡΙΚΗ	4,19	2,59	2,23	2,52	1,69
ΑΜΕΡΙΚΗ	50,47	35,71	26,82	24,96	28,57
ΑΝΑΤ. ΑΣΙΑ / ΕΙΡΗΝΙΚΟΣ	1,43	2,84	6,14	7,30	14,69
ΕΥΡΩΠΗ	42,38	57,05	62,57	59,43	52,63
ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	1,24	1,30	1,68	4,28	1,70
ΝΟΤΙΑ ΑΣΙΑ	0,24	0,51	0,56	1,51	0,72
ΣΥΝΟΛΟ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Πηγή: W.T.O. - O.E.C.D.

Από τις παραπάνω στατιστικές πληροφορίες προκύπτουν τα ακόλουθα:

- α. Παρά τη σοβαρή πτώση της ποσοστιαίας συμμετοχής της (από 66,6% το 1950 σε 61,8% το 1991), η Ευρώπη συνεχίζει να βρίσκεται στην πρώτη θέση των προτιμήσεων της τουριστικής ζήτησης για ταξίδια και η αμερικανική ήπειρος στη δεύτερη, με αντίστοιχη σοβαρή μείωση της ποσοστιαίας συμμετοχής της (από 29,5% το 1950 σε 21,5% το 1991).
- β. Ένα μεγάλο μέρος της ζήτησης για ταξίδια τουρισμού αποδροφά σταδιακά πλέον η ανατολική Ασία και ο Ειρηνικός (από 0,7% το 1950 σε 11,5% το 1991) και καταλαμβάνουν την τρίτη θέση, μετά την Ευρώπη και την Αμερική, στις προτιμήσεις των τουριστικών μετακινήσεων.
- γ. Μια διαφορετική εικόνα δείχνει η περιφερειακή κατανομή του τουριστικού συναλλάγματος, όπου το 50,47% των εισπράξεων της Αμερικής το

1950 μειώνεται σε 28,57% το 1991, τοποθετώντας αυτόν το χώρο υποδοχής από την πρώτη στη δεύτερη θέση και δίνοντας ταυτόχρονα το προβάδισμα στην Ευρώπη, που από το 42,38% το 1950 φτάνει το 52,63% των συνολικών διεθνών τουριστικών συναλλαγματικών εισπράξεων το 1991.

- δ. Η εξέλιξη των αφίξεων στην ανατολική Ασία και τον Ειρηνικό ακολουθείται από μια ανάλογη εξέλιξη των συναλλαγματικών εισπράξεων σ' αυτόν το χώρο υποδοχής με 1,43% το 1950 και 14,69% το 1991.
- ε. Όσον αφορά τις υπόλοιπες γεωγραφικές περιφέρειες, της Αφρικής, της Μέσης Ανατολής και της νότιας Ασίας, αυτές παραμένουν στην ίδια ιεραρχική θέση τόσο για τις αφίξεις όσο και για τις τουριστικές συναλλαγματικές εισπράξεις από το 1950 έως και το 1991.

Για να ολοκληρωθεί η εικόνα της μεταπολεμικής εξέλιξης της τουριστικής ζήτησης παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα (1.5) σε πλήρη χρονολογική σειρά οι εξελίξεις της διεθνούς ζήτησης για ταξίδια τουρισμού στην Ελλάδα.

Πίνακας 1.5. Αφίξεις τουριστών, τουριστικό συνάλλαγμα και μέση κατά κεφαλήν τουριστική δαπάνη στην Ελλάδα (1950-1997)

Έτη	Αφίξεις στη χώρα	Μεταβολή (σε %)	Συνάλλαγμα (εκατ. δολ.)	Μεταβολή (σε %)	Μέση κατά κεφαλήν δαπάνη (δολ.)
1950	33.333	45,3	4,7	-	141
1951	40.118	20,3	5,9	25,5	147
1952	68.189	70,0	9,6	62,7	140
1953	94.408	38,4	22,7	136,4	240
1954	157.618	70,0	25,3	11,4	160
1955	195.853	24,2	29,1	15,0	148
1956	218.301	11,6	31,2	7,2	152
1957	261.738	19,9	41,5	32,9	166
1958	276.534	5,7	36,2	-12,7	142
1959	339.802	22,9	41,7	15,1	138
1960	399.438	17,6	49,3	18,2	141
1961	494.191	23,7	62,5	26,8	142
1962	597.924	21,0	76,0	21,6	140
1963	741.193	24,0	95,4	25,6	142
1964	976.125	2,2	91,3	-4,7	135
1965	1.131.730	28,9	107,6	18,4	127
1966	996.473	15,9	143,5	33,4	144

Πίνακας 1.5 (συνέχεια)

Έτη	Αφίξεις στη γύρωρα	Μεταβολή (σε %)	Συνάλλαγμα (εκατ. δολ.)	Μεταβολή (σε %)	Μέση κατά κεφαλήν δαπάνη (δολ.)
1967	621.000	-11,9	126,8	-11,6	149
1968	871.017	12,1	120,3	-5,1	137
1969	1.305.951	28,3	149,5	24,3	131
1970	1.609.210	23,2	193,6	29,5	155
1971	2.257.994	40,3	305,2	57,7	171
1972	2.731.587	21,0	392,7	28,6	176
1973	3.177.682	16,3	514,9	31,1	197
1974	2.188.304	-31,1	436,0	-15,3	253
1975	3.172.986	45,0	643,6	42,5	244
1976	4.243.563	33,7	823,7	32,6	225
1977	4.597.354	5,1	980,6	19,1	248
1978	5.081.033	13,9	1.326,3	35,2	293
1979	5.798.360	14,1	1.662,3	25,3	318
1980	5.271.115	-9,1	1.733,5	4,3	361
1981	5.577.109	5,8	1.881,0	8,5	369
1982	5.463.060	-2,0	1.527,2	-18,8	303
1983	5.258.372	-3,7	1.175,7	-2,3	246
1984	6.027.266	14,6	1.312,8	11,7	238
1985	7.039.428	16,8	1.428,0	8,8	217
1986	7.200.000	2,3	1.834,2	20,4	261
1987	8.053.052	11,9	2.268,1	23,7	297
1988	8.351.102	3,7	2.396,1	5,6	305
1989	8.540.962	2,3	1.976,0	-17,5	245
1990	9.310.492	9,0	2.575,0	30,3	290
1991	8.271.258	-11,2	2.566,1	-0,1	319
1992	9.756.012	18,0	3.268,4	27,4	350
1993	9.412.923	-3,6	3.335,1	9,8	354
1994	11.301.722	8,3	3.904,0	8,5	345
1995	10.712.145	-5,5	4.106,0	9,5	383
1996	9.782.061	-9,5	3.705,0	-10,8	379
1997	10.588.489	8,2	3.770,6	1,2	356

Πηγή: Ε.Ο.Τ. - Ε.Σ.Υ.Ε. - Τράπεζα της Ελλάδος

Σημείωση: Βασικός φορέας μέτρησης των στατιστικών στοιχείων του ελληνικού τουρισμού είναι η Στατιστική Υπηρεσία (Ε.Σ.Υ.Ε.) στον Ε.Ο.Τ. και γενικότερα όλες οι

υπηρεσίες αυτού του οργανισμού που με τον έναν ή τον άλλο τρόπο συλλέγουν στοιχεία για τις τουριστικές δραστηριότητες στην Ελλάδα. Για τα στοιχεία του τουριστικού συναλλάγματος κύρια πηγή πληροφόρησης είναι η Τράπεζα της Ελλάδος, με τη Διεύθυνση του Ισοζυγίου Πληρωμών.

Από τα βασικά μεγέθη που παρουσιάζονται στον προηγούμενο πίνακα (αφίξεις και συναλλαγματικές εισπράξεις) γίνεται αμέσως φανερό ότι η ανοδική πορεία της ζήτησης ελληνικού τουρισμού υπήρξε εξαιρετικά ταχεία. Ήδη, μεταξύ 1950 και 1959, η διεθνής τουριστική ζήτηση για την Ελλάδα (αφίξεις και συνάλλαγμα) δεκαπλασιάζεται, ενώ τα σημερινά μεγέθη του ελληνικού τουρισμού έχουν αυξηθεί σε επίπεδα που φτάνουν περίπου το 300πλάσιο των αφίξεων και το 1000πλάσιο του τουριστικού συναλλάγματος του έτους 1950.

Με βάση τα στοιχεία αυτά γίνεται φανερό ότι ο ελληνικός τουρισμός κατέγραψε κατά τη μεταπολεμική περίοδο μια πολύ ταχύτερη ανοδική πορεία από αυτή του συνολικού διεθνούς τουριστικού ρεύματος και επομένως παρουσίασε στη διεθνή τουριστική αγορά μια εξαιρετικά επιταχυνόμενη ζήτηση για ταξίδια τουρισμού στην Ελλάδα. Είναι χαρακτηριστικό ότι, σύμφωνα και με πρόσφατες έρευνες της Ε.Ε., η Ελλάδα παραμένει ως ένας από τους πρώτους προορισμούς για διακοπές στις προτιμήσεις των ατόμων του ευρύτερου ευρωπαϊκού χώρου (Ε.Ε. και ανατολικές ευρωπαϊκές χώρες), πράγμα που συμφωνεί και με τις μέχρι σήμερα διεθνείς μελέτες πρόγνωσης των διεθνών τουριστικών μετακινήσεων.

Στην Ε.Ε. ο τουρισμός ως οικονομική δραστηριότητα εκφράζει περίπου το 6% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, το 7,5% της ιδιωτικής κατανάλωσης και το 4,5% του εξωτερικού εμπορίου των κρατών-μελών. Για ορισμένες χώρες τα ποσοστά αυτά είναι ακόμη μεγαλύτερα: στην Ισπανία, Πορτογαλία, Γαλλία, Ελλάδα και Ιταλία ο τουρισμός αντιπροσωπεύει αντίστοιχα το 8,6%, 8,2%, 6,6% και 6,3% του Α.Ε.Π., ενώ, εκφρασμένος σε τελική ιδιωτική κατανάλωση, αγγίζει το 11% στη Γερμανία, το 9% στη Γαλλία, το 8% στην Ιρλανδία, την Ολλανδία, τη Δανία, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο και, τέλος, το 7% στην Ελλάδα. Η συνεισφορά του τουρισμού είναι εξίσου σημαντική στο ισοζυγίο πληρωμών και στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών με μικρότερο κατά κεφαλήν εισόδημα, όπως Ισπανία (20%), Ελλάδα (15%), Πορτογαλία, Ιταλία, Ιρλανδία, αλλά ακόμη και Γαλλία και Δανία, ενώ είναι ελλειμματικό μόνο στη Γερμανία, την Ολλανδία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο.

Εκτός όμως από την αξιόλογη συνεισφορά του στα διάφορα οικονομικά μεγέθη, πρέπει να σημειωθεί ότι ο τουρισμός έχει την τάση να αυξάνει το μερίδιό του στην οικονομική δραστηριότητα της χώρας στην οποία αναπτύσσεται. Έτσι, παρά τις διακυμάνσεις, οι οποίες οφείλονται κυρίως στις ενεργειακές κρίσεις, κατά την περίοδο 1972-1985 η αύξηση των εσόδων - εξόδων του διεθνούς τουρισμού ξεπέρασε την αύξηση του Α.Ε.Π., καθώς και της τελικής

συνολικής ιδιωτικής κατανάλωσης.

Σε διεθνές επίπεδο ο τουρισμός διεκδικεί σημαντικό ποσοστό στις διεθνείς ανταλλαγές υπηρεσιών και προϊόντων. Στο χώρο των κρατών μελών του Ο.Ο.Σ.Α., ο τουρισμός αντιπροσωπεύει περισσότερο από το 1/3 του συνόλου των διεθνών συναλλαγών σε υπηρεσίες και περίπου το 5% του συνόλου των ανταλλαγών σε αγαθά και υπηρεσίες. Τα έσοδα της Κοινότητας από το διεθνή τουρισμό έφτασαν το 1985 το 60% του συνόλου των εσόδων των χωρών του Ο.Ο.Σ.Α., εύγλωττη απόδειξη της συμμετοχής της Κοινότητας στο διεθνή τουρισμό, αλλά και της σημασίας του τουρισμού για την οικονομική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όμως το 48% περίπου από τα έσοδα αυτά προέρχονται από ενδοκοινοτικές τουριστικές μετακινήσεις, ενώ περισσότερο από το 55% των δαπανών των Ευρωπαίων πολιτών για τον τουρισμό παραμένουν στο εσωτερικό της Κοινότητας, γεγονός που υπογραφμίζει τη σημασία του ενδοκοινοτικού τουρισμού και την ανάγκη προαγωγής και διευκόλυνσής του παράλληλα με τη διαδικασία ενοποίησης της εσωτερικής αγοράς. Ας σημειωθεί ότι από το σύνολο των τουριστικών δαπανών στο εξωτερικό, τα έξοδα της Γερμανίας αντιπροσωπεύουν περισσότερο από τα 2/5 των συνολικών εξόδων των πολιτών της Κοινότητας, ενώ ακολουθούν η Δανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ολλανδία.

Τα δεδομένα αυτά, που δείχνουν την τεράστια ανάπτυξη του διεθνούς τουρισμού, θα ήταν ακόμη πιο σημαντικά αν συνυπολόγιζε κανείς και το μέγεθος του ανά χώρα εσωτερικού τουρισμού, που εκφράζεται κυρίως με τον αριθμό των πραγματοποιούμενων διανυκτερεύσεων.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Π.Ο.Τ. και του Ο.Ο.Σ.Α., ο τουρισμός αποτελεί πλέον την πρώτη ιεραρχικά διεθνή οικονομική δραστηριότητα. Ως κοινωνική δραστηριότητα στην Ε.Ε. ο τουρισμός αντιπροσωπεύει περίπου 8 εκατ. θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης, δηλαδή το 6% στο σύνολο των απασχολουμένων. Εάν σε αυτές προσθέσουμε την απασχόληση που συνδέεται έμμεσα με τον τουρισμό καθώς και την άδηλη τουριστική απασχόληση, οι θέσεις εργασίας υπολογίζονται σε 10 εκατομμύρια.

Τέλος, ο τουρισμός αποτελεί ένα δυναμικό μέσο γνωριμίας και κατανόησης του πολιτισμού και της ιστορίας των κρατών. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί, με την νιοθέτηση της κατάλληλης στρατηγικής, να καταστεί ένα αποτελεσματικότατο όργανο για την πραγματοποίηση της Ενωμένης Ευρώπης με αλληλοκατανόηση και ειρήνη, στο βαθμό που η γενικότερη ευρωπαϊκή πολιτική τείνει προς την ίδια κατεύθυνση.

Ο τουρισμός ως οικονομική δραστηριότητα διεθνούς εμβέλειας υπήρξε αντικείμενο διαπραγματεύσεων και στα πλαίσια της GATT, η οποία προωθεί τη σύναψη μιας πολυμερούς σύμβασης που θα καθορίζει τους βασικούς κανόνες του διεθνούς εμπορίου και των υπηρεσιών για τον επόμενο αιώνα. Για τον τουρισμό μια τέτοια

συμφωνία σημαίνει την απελευθέρωση του υπάρχοντος καθεστώτος, με την άρση των εμποδίων που επιβάλλονται στις διάφορες χώρες για την εξαγωγή συναλλάγματος των πολιτών τους, την ελεύθερη άσκηση τουριστικών δραστηριοτήτων από τα γραφεία ταξιδίων και τους Tour Operators, καθώς και από το ηλεκτρονικό εμπόριο των τουριστικών ταξιδιών.

Η μεγάλη ανάπτυξη του τουριστικού φαινομένου στηρίζεται στην τουριστική μετακίνηση με σκοπό την αναψυχή. Για να μπορέσει όμως κανείς να υπολογίζει τον ετήσιο όγκο αυτής της μετακίνησης, είναι υποχρεωμένος, όπως και για κάθε άλλο οικονομικού ινωνικό φαινόμενο, να συγκροτήσει ένα σύστημα καταγραφής. Συστήματα καταγραφής των διασυνοριακών μετακινήσεων απόμων και εμπορευματικών μεταφορών υπήρχαν ήδη στις περισσότερες χώρες από την προ του πολέμου περίοδο. Αυτό όμως που έλειπε, σε ό,τι αφορά τη στατιστική καταγραφή της διασυνοριακής μετακίνησης ατόμων, ήταν ένα διεθνώς ισχύον σύστημα υπολογισμού που θα επέτρεπε την αξιόπιστη σύγκριση των μεταξύ των χωρών συλλεγόμενων στοιχείων.

Ο σημερινός Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.) ο οποίος, εκτός των άλλων δραστηριοτήτων του για τη μελέτη και διερεύνηση των οικονομιών των κρατών-μελών του, έχει αναλάβει και την όλη διαδικασία εναρμόνισης των αντίστοιχων εθνικών στατιστικών τους. Η διαδικασία στατιστικής εναρμόνισης συνίσταται μέχρι σήμερα στην επίτευξη ενός συγκριτικά ίδιου ή παρεμφερούς επιπέδου στατιστικών κατηγοριών, μονάδων και μεθόδων συλλογής και μέτρησης των οικονομικού ινωνικών μεγεθών των χωρών της ζώνης του Ο.Ο.Σ.Α. Τόσο η Επιτροπή Τουρισμού του Ο.Ο.Σ.Α., που συγκροτήθηκε για τη μελέτη του τουριστικού φαινομένου, όσο και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού προσπαθούν διαμέσου υποδείξεων και παρανέσεων να εναρμονίσουν τα συστήματα των επιμέρους εθνικών τουριστικών στατιστικών, έτσι ώστε να καταστεί ευχερής και συγκρίσιμη η παρακολούθηση της εξέλιξης του διεθνούς τουρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο. Η εναρμόνιση των εθνικών τουριστικών στατιστικών στηρίζεται στην ταξινόμηση της τουριστικής μετακίνησης, ή αλλιώς στην ομιδοποίηση των ταξιδιωτών, ώστε να γίνεται δυνατή η συστηματική και σε ετήσια βάση παρακολούθηση τους στους συνοριακούς σταθμούς (βλέπε Ο.Ε.С.Д., EUROSTAT, W.T.O. 1995a, W.T.O. 1995b, W.T.O. 1995c, W.T.O. 1948 κ.ε.).

Η πρώτη σχηματοποιημένη μορφή αυτής της ταξινόμησης των ταξιδιωτών σε ομάδες ή τύπους με κοινά χαρακτηριστικά χρονολογείται από τη Συνδιάσκεψη της Ρώμης (U.I.O.O.T., 1963). Η στατιστική κατηγοροποίηση που υιοθετήθηκε τόσο από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (W.T.O.), όσο και από τον Ο.Ο.Σ.Α. (Ο.Ε.С.Д.) για τις ανάγκες συλλογής και υπολογισμού των διεθνών στατιστικών στοιχείων του τουρισμού βασίστηκε σε ένα αρχικό ορισμό του “τουρίστα” ως θεμελιώδους κατηγορίας του τουριστικού

φαινομένου. Επί του ορισμού αυτού στοιχειοθετήθηκε το όλο σύστημα στατιστικής κατηγοροποίησης του διεθνούς τουρισμού.

Τις κατηγορίες αυτού του συστήματος παρουσιάζουμε ακολούθως, έτσι ώστε να προσδιορίσουμε το χώρο και τα χαρακτηριστικά του τουριστικού ταξιδιού ή του ταξιδιού για τουρισμό. Η προσέγγιση αυτή συνιστά τη βασική προϋπόθεση για την κατανόηση των προβλημάτων που θέτει τόσο η θεματική αυτού του κεφαλαίου, δηλαδή το ζήτημα του περιεχομένου του τουριστικού ταξιδιού ως θεμελιώδους κατηγορίας επί της οποίας εδράζεται η λειτουργία του τουρισμού, όσο και η ερμηνεία του τουριστικού φαινομένου ως οικονομικής κατηγορίας στις χώρες ενεργοποίησής του.

Με βάση λοιπόν τη λογική αυτής της ταξινόμησης διακρίνονται οι ακόλουθες κατηγορίες και υποκατηγορίες του γενικού όρου “ταξιδιώτης”.

Travellers/voyagers/ταξιδιώτες είναι εκείνα τα άτομα που, ανεξαρτήτως σκοπού, μετακινούνται από μια χώρα σε άλλη χώρα (ή χώρες), χρησιμοποιώντας οποιοδήποτε μεταφορικό μέσο, και δηλώνουν τα στοιχεία τους στους συνοριακούς σταθμούς των χωρών εισόδου και εξόδου τους.

Βασικό λοιπόν κριτήριο ορισμού του “ταξιδιώτη” είναι η μετακίνησή του από μια χώρα σε άλλη, ανεξάρτητα από τον προσδιορισμό σε ποια από αυτές έχει μόνιμη κατοικία.

Στη συνέχεια, το σύστημα ταξινόμησης της ταξιδιωτικής μετακίνησης διαχωρίζει τους ταξιδιώτες σε δύο ευδιάκριτες ομάδες ή κατηγορίες:

- Στους travellers/ταξιδιώτες που ως “visitors/επισκέπτες” περιλαμβάνονται στις τουριστικές στατιστικές και μετακινούνται οικειοθελώς με σκοπό την επίσκεψη και μόνο της άλλης χώρας.
- Στους travellers/ταξιδιώτες που ως “not included in tourism statistics/μη περιλαμβανόμενοι στις τουριστικές στατιστικές” μετακινούνται εξαιτίας κάποιου συμβατικού ή εξωγενούς εξαναγκασμού.

Οι δύο αυτές μεγάλες υποκατηγορίες του “ταξιδιώτη” ομαδοποιούνται με τη σειρά τους ως ακολούθως.

Οι “ταξιδιώτες-επισκέπτες” διακρίνονται στους:

- “Tourists / Τουρίστες”: Άτομα τα οποία επισκέπτονται τη χώρα άφιξής τους για χρονική διάρκεια μεγαλύτερη των 24 ωρών και πραγματοποιούν μία τουλάχιστον διανυκτέρευση σ’ αυτή.
- “Excursionists / Εκδρομείς”: Άτομα τα οποία επισκέπτονται τη χώρα άφιξής τους για χρονική διάρκεια μικρότερη των 24 ωρών και δεν πραγματοποιούν καμία διανυκτέρευση σ’ αυτή (στην αγγλοσαξονική ορολογία και ως same-day visitors).

Οι “τούριστες” διακρίνονται στις ακόλουθες υποκατηγορίες:

- Άλλοδαποί.
- Με εθνικότητα αυτήν της χώρας που επισκέπτονται.
- Μέλη πληρωμάτων πλοίων ή και αεροσκαφών που πραγματοποιούν επίσκεψη μεγαλύτερη των 24 ωρών και μία τουλάχιστον διανυκτέρευση στη χώρα άφιξής τους.

Οι “εκδρομείς” διακρίνονται σε:

- Επιβάτες κρουαζιερόπλοιων που, ανεξάρτητα της χρονικής διάρκειας παραμονής του πλοίου στη χώρα άφιξης, δεν πραγματοποιούν καμία διανυκτέρευση σ' αυτή.
- Ήμερήσιους επισκέπτες που αναχωρούν εντός των 24 ωρών χωρίς να πραγματοποιούν διενυκτέρευση στη χώρα που επισκέπτονται.
- Μέλη πληρωμάτων πλοίων που πραγματοποιούν τις διανυκτερεύσεις τους εντός των πλοίων στη χώρα της επίσκεψης.

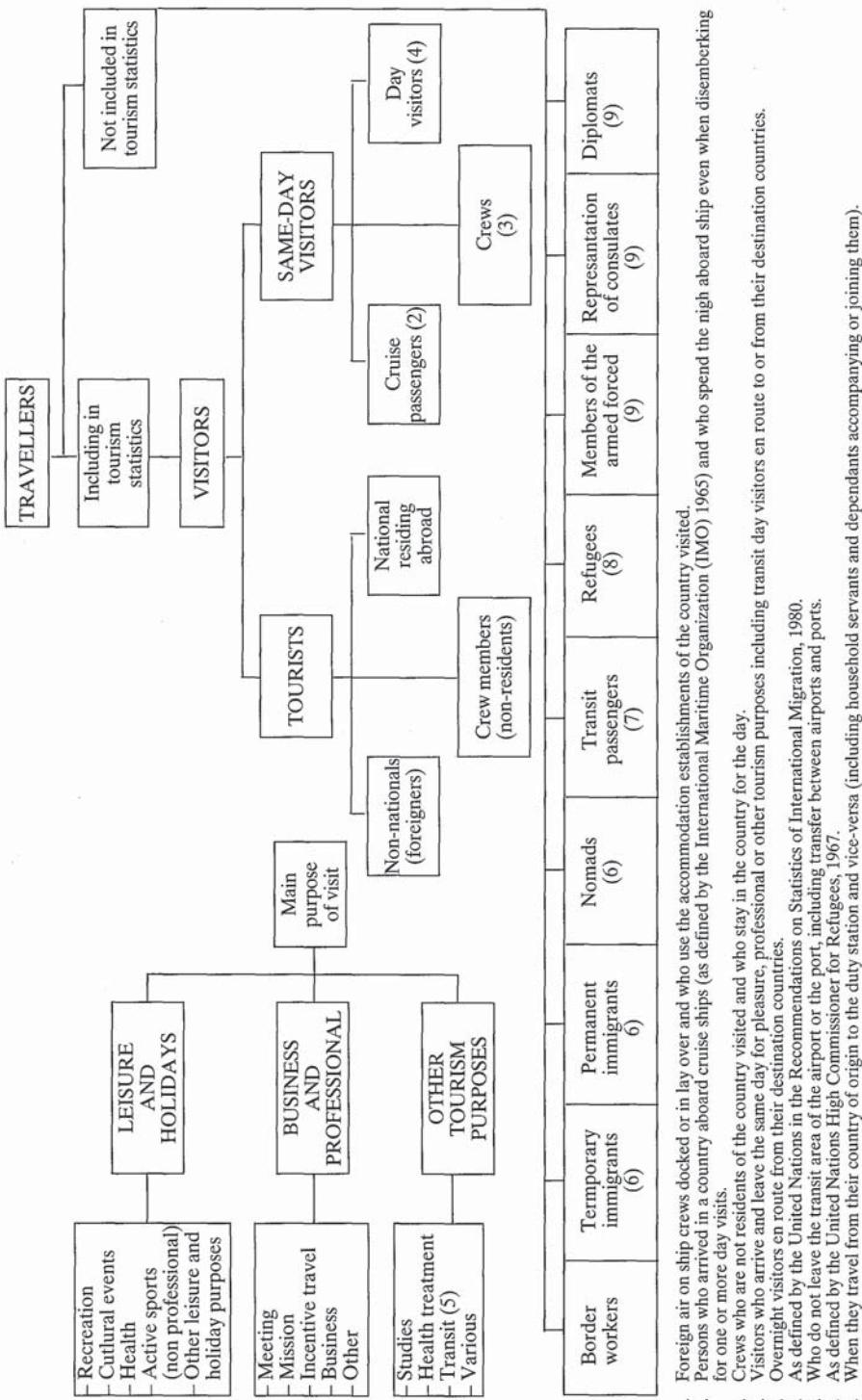
Η μεγάλη κατηγορία που είναι εκτός των τουριστικών στατιστικών, συγκροτείται από τις ακόλουθες υποκατηγορίες:

- Border workers / Διασυνοριακοί εργαζόμενοι: Άτομα τα οποία, στα πλαίσια εργασιακών συμβάσεων, μεταβαίνουν σε καθημερινή βάση από τη χώρα κατοικίας τους σε μια γειτονική χώρα για να εργαστούν και επιστρέφουν στη μόνιμη κατοικία τους μετά το πέρας της ημερήσιας απασχόλησής τους, η οποία συνήθως πραγματοποιείται στην περιοχή των συνόρων των δύο χωρών.
- Nomads / Νομάδες: Άτομα τα οποία, με βάση τις ιστορικά διαμορφωμένες φυλετικές και εθνολογικές παραδόσεις και συνήθειες, δεν έχουν μόνιμη κατοικία, αλλά μετακινούνται ομαδικά και συνεχώς από τόπο σε τόπο, και σε ορισμένες μάλιστα γεωγραφικές περιοχές, από χώρα σε χώρα.

Η μετακίνηση από χώρα σε χώρα ισχύει ακόμη και σήμερα για ορισμένες μόνο περιοχές της γης, όπως σε χώρες της Αφρικής και της Ασίας, και ενδεχομένως της Ν. Αμερικής. Η μετακίνηση από τόπο σε τόπο σε των οιμάδων υφίσταται ακόμη και σε κεντροευρωπαϊκές χώρες, χωρίς όμως να αποδίδεται σ' αυτές ιδιαίτερο ενδιαφέρον για συνεχή στατιστική παρακολούθηση και ταξινόμησή τους.

- Transit passengers / Επιβάτες transit: Άτομα τα οποία ως επιβάτες σταθμεύουν συνήθως για λίγες ώρες στο αεροδρόμιο ή στο λιμάνι μιας χώρας χωρίς να μπορούν να απομακρυνθούν από τους τελωνειακώς ελεγχόμενους αυτούς χώρους. Σε περίπτωση που η στάθμευση διαρκέσει περισσότερο από μία ημέρα, θα πρέπει να συμπεριληφθεί ως στοιχείο στις τουριστικές στατιστικές των αφίξεων της αντίστοιχης χώρας.

Ιανυαρίας 1.6. Classification of international visitors (W.T.O.)

1. Foreign air on ship crews docked or in lay over and who use the accommodation establishments of the country visited.
2. Persons who arrived in a country aboard cruise ships (as defined by the International Maritime Organization (IMO) 1965) and who spend the night aboard ship even when disembarking for one or more day visits.
3. Crews who are not residents of the country visited and who stay in the country for the day.
4. Visitors who arrive and leave the same day for pleasure, professional or other tourism purposes including transit day visitors en route to or from their destination countries.
5. Overnight visitors en route from their destination countries.
6. As defined by the United Nations in the Recommendations on Statistics of International Migration, 1980.
7. Who do not leave the transit area of the airport or the port, including transfer between airports and ports.
8. As defined by the United Nations High Commissioner for Refugees, 1967.
9. When they travel from their country of origin to the duty station and vice-versa (including household servants and dependants accompanying or joining them).

- Refugies / Πρόσφυγες: Άτομα που καταφεύγουν από τη χώρα μόνιμης κατοικίας σε μια άλλη χώρα υπό το κράτος εξαναγκασμού για λόγους ασφαλείας, είτε για πολιτικούς λόγους είτε μετά από φυσικές καταστροφές, πολέμους κτλ.).

- Members of the armed forces / Μέλη στρατιωτικών δυνάμεων: Άτομα τα οποία, ως μέλη στρατιωτικών δυνάμεων, μετακινούνται από τη χώρα προέλευσής τους σε μια άλλη χώρα στα πλαίσια διεθνών ή διμερών στρατιωτικών ή άλλων πολιτικών συμβάσεων.

- Representation of consulates / Προξενικές αντιπροσωπείες: Άτομα τα οποία, ως μέλη προξενικών αντιπροσωπειών, μετακινούνται από τη χώρα προέλευσής τους σε μια άλλη χώρα στα πλαίσια διεθνών διπλωματικών σχέσεων και συμβάσεων.

Για την υποκατηγορία αυτή ισχύουν ότι και για την αμέσως προηγούμενη.

- Diplomats / Διπλωμάτες: Άτομα τα οποία, ως μέλη διπλωματικών αντιπροσωπειών, μετακινούνται από τη χώρα προέλευσής τους σε μια άλλη στα πλαίσια διθνών διπλωματικών σχέσεων και συμβάσεων.

Για την υποκατηγορία αυτή ισχύουν ότι και για τις δύο αμέσως προηγούμενες.

- Temporary immigrants / Εποχικοί μετανάστες: Άτομα τα οποία μετακινούνται από τη χώρα μόνιμης κατοικίας τους σε μια άλλη χώρα για ορισμένο χρονικό διάστημα στα πλαίσια ειδικών εγασιακών συμβάσεων για εποχικά προσφερόμενη απασχόληση.

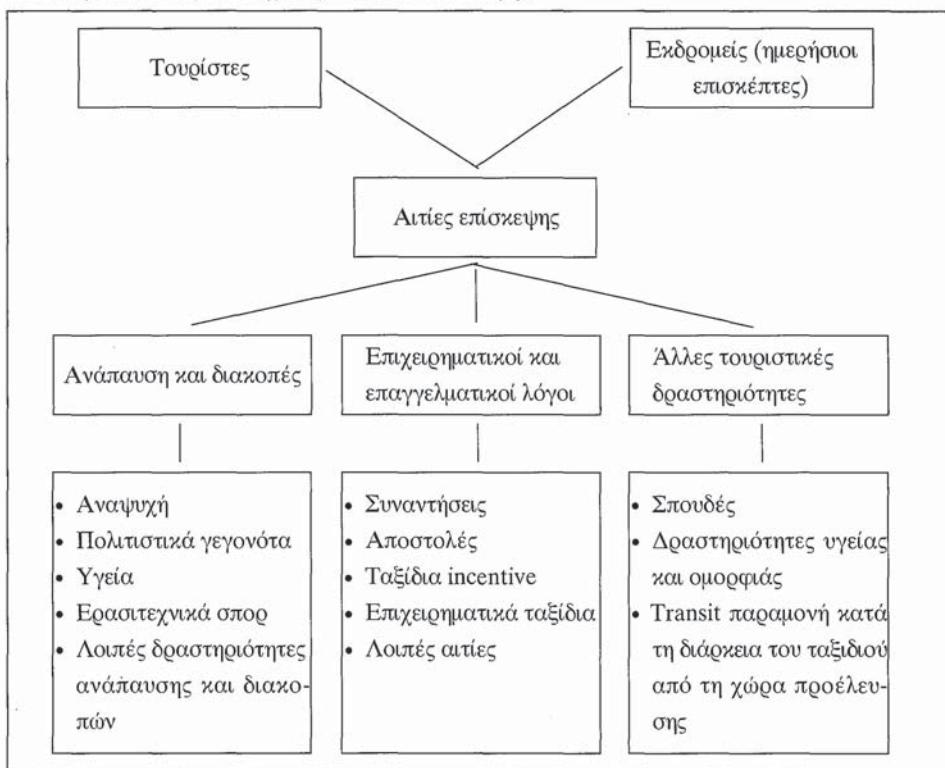
Η υποκατηγορία αυτή έχει ομοιότητες με την υποκατηγορία “διασυνοριακοί εργαζόμενοι”, με τη διαφορά ότι ενδεχομένως ένα μέρος της αμοιβής των εποχικών μεταναστών δαπανάται για την παραμονή τους στη χώρα μετάβασής τους.

- Permanent immigrants / Μόνιμοι μετανάστες: Άτομα τα οποία μετακινούνται από τη χώρα μόνιμης κατοικίας τους σε μια άλλη χώρα για μόνιμη εγκατάσταση, με σκοπό την εξεύρευση εργασίας.

Για την υποκατηγορία αυτή ισχύει ότι και για την αμέσως προηγούμενη, με τη διαφορά ότι το σύνολο του εισοδήματος χρησιμοποιείται στη χώρα μετάβασης κατά τον ίδιο σχεδόν τρόπο που χρησιμοποιείται και από τον εθνικό πληθυσμό της χώρας μετάβασης.

Εκτός από τις αναφερόμενες κατηγορίες και υποκατηγορίες των “ταξιδιωτών-επισκεπτών”, το σύστημα ταξινόμησης των ταξιδιωτικών μετακινήσεων του W.T.O. έχει καθορίσει και τις πιο κάτω ομάδες αιτιών ή κινήτρων, από τις οποίες κάτοικοι μιας χώρας ωθούνται να πραγματοποιήσουν ταξιδιωτική μετακίνηση για επίσκεψη εκτός των ορίων της είτε ως τουρίστες είτε ως εκδρομείς.

Πίνακας 1.7. Αιτίες διενέργειας ταξιδιών επίσκεψης

Σημ.: Από τον Πίνακα 1.6 υπό τον τίτλο: Main purpose of visit.

Ανεξάρτητα όμως από τα επιτεύγματα εναρμόνισης των εθνικών τουριστικών στατιστικών στα κράτη μέλη της Ε.Ε., αυτό που είναι σαφές είναι ότι οποιαδήποτε ανάλυση ή (και) διερεύνηση του τουρισμού, και κυρίως του θεωρητικού πλαισίου ερμηνείας του τουριστικού φαινομένου, δεν μπορεί να παρέχει αξιοπιστία, αν δεν αναλυθούν και διερευνηθούν τόσο οι όροι όσο και η εξέλιξη αυτών των όρων πραγματοποίησης του ταξιδιού επίσκεψης ως συνολικά ή εν μέρει ομοιογενούς εμπορεύσμου προϊόντος.

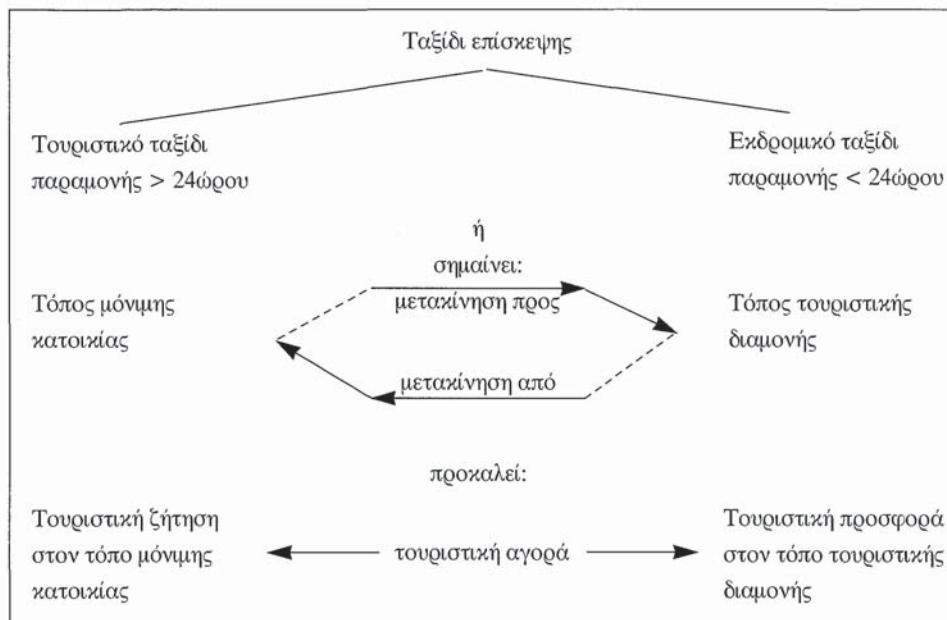
Είναι λοιπόν η τυπική και ουσιαστική πλευρά των όρων πραγματοποίησης τόσο γενικά του "ταξιδιού" όσο και ιδιαίτερα του ταξιδιού του "ταξιδιώτη-επισκέπτη" ως "τουρίστα" ή "εκδρομέα" που πρέπει να σκιαγραφηθεί καθαρά και να ερμηνευτεί αξιόπιστα, ώστε να μπορεί να ενσωματώνει τις εκάστοτε μεταβολές των όρων πραγματοποίησης και λειτουργίας του "ταξιδιού επίσκεψης", δηλαδή των όρων παραγωγής του ως αυτοτελούς προϊόντος.

Ο ταξιδιώτης-επισκέπτης ως τουρίστας ή εκδρομέας συνιστά τη θεμελιώδη οικονομικούς ινωνική κατηγορία της ζήτησης επί της οποίας εδράζεται ολόκλη-

ο σύστημα παραγωγής και διάθεσης του προϊόντος “τουριστικό ταξίδι”.

Ο ταξιδιώτης-επισκέπτης (εφεξής και τουρίστας) συνιστά θεμελιώδη κατηγορία της ζήτησης εξαιτίας του ότι εκφράζει τη διενέργεια τουριστικών ταξιδιών ως ετησίως επαναλαμβανόμενη και συνεχώς διευρυνόμενη κοινωνική ανάγκη. Είναι ακριβώς αυτή η ετήσια επανάληψη και η συνεχής διεύρυνση που διαμόρφωσε τις προϋποθέσεις της παραγωγής και αναπαραγωγής της τουριστικής μετακίνησης ως προϊόντος, και συνακόλουθα της αντίστοιχης αγοράς, της τουριστικής αγοράς, που διενεργείται μεταξύ του τόπου μόνιμης κατοικίας και του τόπου τουριστικής διαμονής του τουρίστα, όπως δείχνει και το ακόλουθο σχήμα.

Σχήμα 1.1. Σχηματική παράσταση του ταξιδιού επίσκεψης και της τουριστικής αγοράς

Δεύτερο Κεφάλαιο

Το “ταξίδι επίσκεψης”, οι βασικοί παράγοντες που το επηρεάζουν και οι κύριες φάσεις πραγματοποίησής του

Το “ταξίδι επίσκεψης” σε άλλον τόπο ή χώρα, παρά τις μεταβολές που ιστορικά έχει υποστεί, διατηρεί αναλλοίωτα τα συστατικά στοιχεία του από την εποχή του “ταξιδιού αναψυχής” του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα, ως το “ταξίδι διακοπών” ή “τουριστικό ταξίδι” της μεταπολεμικής περιόδου. Με τον όρο “συστατικά στοιχεία” εννοούμε εδώ όλες εκείνες τις συναλλακτικές σχέσεις μεταξύ ζήτησης και προσφοράς που έχουν ως αποτέλεσμα, τόσο ως μεμονωμένα στοιχεία όσο και ως αλληλένδετο σύνολο στοιχείων, την ικανοποίηση της επιθυμίας και της απόφασης του “τουρίστα-καταναλωτή” να πραγματοποιήσει ένα “ταξίδι επίσκεψης” σε άλλον τόπο ή χώρα από τον τόπο ή χώρα μόνιμης διαμονής και εργασίας του είτε ως τουρίστας είτε ως εκδρομέας.

Ας δούμε όμως πιο αναλυτικά αυτό το ζήτημα, το οποίο αποτελεί και αναγκαίο όρο για την κατανόηση της γέννησης και της εξέλιξης του οργανωμένου τουρισμού και του αντίστοιχου προϊόντος που εκφράζει ο όρος “Package Tour” ή “πακέτο ταξιδιού” ή απλώς “Package” (πακέτο), δηλαδή του τουριστικού ταξιδιού ως ενιαίου και ομογενούς προϊόντος.

Η πραγματοποίηση ενός ταξιδιού επίσκεψης ως ταξιδιού αναψυχής ή διακοπών, σύμφωνα με την επικρατούσα μέχρι σήμερα θεώρηση και την ακολουθούμενη διεθνή πρακτική στην διεκπεραίωση τέτοιων ταξιδιών, προϋπέθετε, από τον προηγούμενο ήδη αιώνα, και προϋποθέτει ακόμη και σήμερα ορισμένους ποσοτικούς και ποιοτικούς παράγοντες. Η προσέγγιση των παραγόντων αυτών είναι απόλυτα αναγκαία για την κατανόηση των εξελίξεων και της σημερινής φάσης στην παραγωγή και διάθεση του ταξιδιού επίσκεψης πρωτίστως ως τουριστικού ταξιδιού.

Για να ερμηνεύσει κανείς κατά το δυνατόν καλύτερα τους μηχανισμούς παραγωγής, διάθεσης και ικανοποίησης των ταξιδιωτικών αναγκών, θα πρέπει να προσεγγίσει όλες εκείνες τις χρονικές στιγμές ή φάσεις που ως συναλλακτικές σχέσεις συνδέονται με συγκεκριμένες εμπιστεύσιμες και μη εμπιστεύσιμες ανάγκες του ταξιδιώτη-επισκέπτη. Ακολουθώντας αυτήν ακριβώς τη διαδικασία, θα προσπαθήσουμε να περιγράψουμε και να εξηγήσουμε τους όρους διεξαγωγής του ταξιδιού αναψυχής ή τουρισμού, καθώς και την εξέλιξη των όρων αυτών από την περίοδο της εξατομικευμένης ζήτησης και προσφοράς μέχρι την

πρακτόρευση του ταξιδιού και τη σημερινή φάση εκβιομηχάνισης, ή άλλως της βιομηχανίας του τουριστικού ταξιδιού.

Η προσέγγιση της προβληματικής των παραγόντων που επηρεάζουν την τουριστική ζήτηση αποτέλεσε μέχρι σήμερα αντικείμενο ενασχόλησης πολυάριθμων μελετών, μονογραφιών και ειδικών ερευνών αγοράς, που πραγματοποιήθηκαν από τους πιο διαφορετικούς επιστημονικούς και διεπιστημονικούς χώρους, από κοινωνιολόγους, οικονομολόγους, γεωγράφους, ψυχοκοινωνιολόγους και ειδικούς στην έρευνα αγοράς και γενικότερα στο μάρκετινγκ. Ανεξάρτητα από τις διαφορετικές επιστημονικές και μεθοδολογικές αφετηρίες, όλοι συγκλίνουν στον προσδιορισμό ενός μεγάλου αριθμού παραγόντων που επηρεάζουν την τουριστική ζήτηση για ταξίδια, και ιδιαίτερα για ταξίδια εκτός χώρας μονίμου διαμονής και εργασίας, και που ταξινομούνται ανάλογα με τον εκάστοτε συγγραφέα σε διάφορες ομάδες, κατηγορίες και υποκατηγορίες.

Πιο συγκεκριμένα, η διεθνής συζήτηση έχει καταγράψει έναν αριθμό από παράγοντες που επηρεάζουν τη ζήτηση για τουρισμό και θα μπορούσαν, σύμφωνα με την πάντα επίκαιο λογική της συνάρτησης που διατύπωσε ο A.E. Pöschl (1971, σ. 20-51), να συνοψιστούν ως ακολούθως:

$$V = f(m, p, u, c, o, \frac{1}{sp.u})$$

όπου

m (mobilitas): η δυνατότητα μετακίνησης, η οποία με τη βοήθεια της τεχνολογικής εξέλιξης όχι μόνο μεταβάλλει την οικονομική δομή, αλλά προσφέρει τα μέσα για τη μετακίνηση μεγάλου αριθμού ανθρώπων σε μακρινές αποστάσεις.

p (pecunia ή purchasing power): η τουριστική ζήτηση, εμφανίζεται μόνο στην περίπτωση που μπορεί να υποστηριχτεί από μια ικανοποιητική διαμέσου του ατομικού εισοδήματος αγοραστική δύναμη.

u (urbanitas): θετικός συσχετισμός μεταξύ της μεγέθυνσης των αστικών κέντρων στις βιομηχανικές χώρες και της αύξησης της επιθυμίας για ταξίδια εκτός τόπου μόνιμης διαμονής.

c (cummulatio): η μεγέθυνση των αστικών κέντρων συνοδεύεται από μείωση των συνθηκών ζωής και τάσεις φυγής και εναλλαγής περιβάλλοντος στους κατοίκους.

o (oticum): ο πλέον σημαντικός παράγοντας είναι οι ετήσιες πληρωμένες διακοπές από την εργασία.

1 (spatium utilis): καθορίζει τα όρια της εφικτής απόστασης μεταξύ τόπου μόνιμης διαμονής και τόπου επίσκεψης ή τόπου για τη διενέργεια των διακοπών.